

مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در خاک عراق پس از مصوبه پارلمان عراق*

** سید حسن موسوی اصل

*** سید فخرالدین علوی

چکیده

حضور نیروهای آمریکایی در خاک عراق و اصطکاک میان آن‌ها و نیروهای نظامی و شبه‌نظامی عراقی و ناراضیاتی طیف وسیعی از احزاب سیاسی و مردم عراق از عملکردشان و مطالبه مردم، مقامات دولتی، سیاسی و مذهبی برای خروج آن‌ها از عراق، مشروعیت حضور این نیروها در عراق را دچار چالش نموده است. در مقاله پیش رو با رویکردی تحلیلی مبتنی بر اسناد و رویه‌های بین‌المللی ضمن پرداختن به مداخلات گسترده آمریکا در عراق، بررسی خواهد شد که موافقت‌نامه امنیتی بغداد-واشنگتن و درخواست عراق از آمریکا برای مبارزه با داعش می‌تواند مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در عراق را احراز نماید یا اینکه محتوای این دو سند برای استمرار مشروعیت حضور این نیروها در عراق کافی نبوده و مصوبه پارلمان عراق (اخراج نیروهای بیگانه از عراق) به طور کامل حضور آن‌ها را غیرمشروع نموده است. در نهایت آشکار می‌گردد که موافقت‌نامه امنیتی هر چند به صورت موقت موجب مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی شده است، اما محدودیت زمانی این حضور مشروع تا سال ۲۰۱۱ م. بوده و به موجب موافقت‌نامه، دولت عراق هر زمان پس از آن می‌تواند خروج نیروهای آمریکایی را درخواست کند. رضایت دولت عراق هم تابع محدودیت زمانی و شرایط مبارزه با داعش بوده که با سپری شدن شش سال از این رضایت و شکست داعش، آن رضایت آثار حقوقی خود را از دست داده است. مصوبه اخیر پارلمان عراق و صحه گذاردن اکثریت احزاب سیاسی و دولت عراق (نخست وزیر سابق و فعلی) به آن نیز بیانگر عدم مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در عراق است.

کلید واژه‌ها: مداخلات آمریکا، مشروعیت حضور، موافقت‌نامه امنیتی بغداد واشنگتن، رضایت عراق، قواعد حقوق بین‌الملل.

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۲۹ - تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۱۲/۲۷ - نوع مقاله: علمی، ترویجی.

** فارغ التحصیل رشته حقوق بین‌الملل دانشگاه تهران و مدرس دانشگاه‌های شهریار و جامعه المصطفی علیه السلام

العالمية / mousavi.asl.h@gmail.com

*** دانشجوی دکتری رشته مدیریت بازرگانی دانشگاه آزاد اسلامی اهر / e.sf.alavi@gmail.com

مقدمه

عراق یکی از مهم‌ترین کشورهای همجوار ما به شمار می‌رود که تحولات آن به طور مستقیم، امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار می‌دهد. عراق همچنین از کشورهای مهم منطقه غرب آسیا، جهان اسلام و جهان عرب به حساب می‌آید. وجود ذخایر گسترده و منابع نفتی و قرار گرفتن در منطقه سوق الجیشی حساس موجب شده که قدرت‌های جهانی مانند آمریکا در مقاطع زمانی مختلف برای مداخله در عراق، در خاک این کشور حضور پیدا کرده و به طرق مختلف حضور خود را توجیه نمایند.

پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و اتخاذ راهبرد استقلال در فضای بین‌الملل و سیاست عدم تجویز مداخله قدرت‌های خارجی در امور داخلی و تأییدپذیری برخی ملت‌های خاورمیانه از آرمان‌های انقلاب اسلامی برای مواجهه با نظام سلطه و ایستادگی در برابر زیاده‌خواهی استعمارگران، حساسیت‌های آمریکا برای حضور در منطقه خاورمیانه و عراق را افزود تا هم بتواند بر مناسبات سیاسی خاورمیانه اثرگذار شود و هم از نزدیک‌ترین فاصله ممکن برای پیشگیری از نفوذ فزاینده ایران در خاورمیانه اتخاذ تدبیر نماید.

بر همین مبنا در ۳۰ سال اخیر ایالات متحده به بهانه‌های مختلفی مانند تعرض صدام به دولت‌های عربی حاشیه خلیج فارس، لزوم نابودی سلاح‌های کشتار جمعی عراق، ضرورت گسترش دموکراسی در عراق، لزوم تضمین انتقال انرژی از خاورمیانه به سایر نقاط جهان، ضرورت مواجهه با خشونت و افراطی‌گری القاعده و ایجاد ائتلاف جهانی برای نابودی داعش، مداخله در امور داخلی عراق را در دستور کار قرار داده است.

آمریکا پس از اشغال عراق و سقوط نظام بعث در سال ۲۰۰۳ م. تحت عناوین متفاوت به دنبال مشروع جلوه دادن حضور خود در خاک عراق بوده است. سؤال اساسی در این نوشتار آن است که آیا پس از گذشت ۱۷ سال از اشغال عراق توسط آمریکا و سپری شدن فرایند دولت‌سازی در عراق و رشد مبانی استقلال در این کشور و تقویت نیروهای نظامی عراقی تا مرز شکست دادن داعش و گسترش اقتدار خویش در کل جغرافیای عراق، هنوز می‌توان حضور نیروهای نظامی آمریکایی در عراق را مشروع دانست؟

برای پاسخ به این سؤال، ضرورت ایجاد مبانی مشروعیت مورد ادعای ایالات متحده برای حضور در خاک عراق را مورد بررسی قرار دهیم. مقامات آمریکایی از جمله دونالد ترامپ بارها به موافقتنامه امنیتی بغداد، واشنگتن و درخواست رسمی

دولت عراق از آمریکا برای حضور نیروهای آمریکایی در خاک عراق جهت مواجهه با خطر داعش به عنوان مبنای مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در عراق استناد کرده‌اند.

بررسی مفاد موافقتنامه امنیتی بغداد، واشنگتن (۲۰۰۸ م.) و دامنه آثار حقوقی مواد این موافقتنامه و شرایط مندرج در این سند و نحوه انقضای اعتبار این توافق می‌تواند در احراز مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در عراق بسیار اثرگذار باشد.

از سوی دیگر، تأمل بر درخواست رسمی دولت عراق جهت مشارکت آمریکا در عملیات نظامی علیه داعش (۲۰۱۴ م.) و ابراز رضایت برای حضور نیروهای آمریکایی در خاک عراق و ابعاد مختلف این رضایت و محدودیت زمانی آثار حقوقی و بستر ابراز این رضایت در مشروع قلمداد کردن حضور نیروهای آمریکایی در عراق یا عدم آن نقش مهمی ایفا خواهد نمود.

همچنین بررسی مصوبه اخیر پارلمان عراق مبنی بر ضرورت اخراج نیروهای بیگانه از خاک عراق و لغو موافقتنامه امنیتی میان دو کشور نیز ابعاد پنهان بسیاری را در این موضوع روشن خواهد ساخت. بنابراین، در این پژوهش با رویکردی توصیفی، تحلیلی ضمن تأمل بر مداخلات آمریکا در کشور عراق در سال‌های اخیر، برای اشراف بر مشروعیت یا عدم مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در عراق، به بررسی موافقتنامه امنیتی بغداد، واشنگتن و درخواست رسمی عراق از آمریکا برای حضور نیروهای نظامی این کشور در خاک عراق برای مبارزه با داعش خواهیم پرداخت و در نهایت توجه ما به مصوبه پارلمان عراق در مورد ضرورت خروج نیروهای بیگانه از خاک عراق و آثار حقوقی آن معطوف خواهد شد.

۱. اهمیت عراق و مداخلات آمریکا در این کشور

«کشور عراق به دلایل گوناگون، از جمله قرارگرفتن در منطقه استراتژیک خاورمیانه و نیز برخورداری از معادن غنی، و مهم‌تر از همه ذخایر فراوان نفت، همواره مورد توجه قدرت‌های بزرگ و هجوم استعمارگران بوده است.» (نظری، ۱۳۹۵: ۷۴) با توجه به بارزهای مهم مذکور، طمع‌ورزی استعمارگران به ویژه دولت‌های انگلیس و آمریکا در قرن سابق و حاضر، اسباب مداخلات فراوان آن‌ها و حتی اشغال نظامی این کشور را فراهم نموده است.

در چند دهه اخیر ایالات متحده آمریکا بیش از هر دولت دیگری به اشکال مختلف در عراق مداخله نموده است. سرکوب انتفاضه شعبانیه شیعیان عراق در سال ۱۹۹۱ میلادی، تحریم‌های سازمان ملل علیه عراق، عملیات روباه صحرا در سال ۱۹۹۸ م.

تلاش برای گردهمایی معارضین حزب بعث و در نهایت حمله نظامی به این کشور در سال ۲۰۰۳ م. بخشی از مداخلات آمریکا در عراق محسوب می‌شود. (درخشه، ۱۳۹۵: ۱۶۳) تأمل بر مداخلات آمریکا در عراق در چند دهه اخیر می‌تواند در درک بیشتر اهمیت این کشور برای آمریکا و دلایل ادعاهای امروز دولت آمریکا برای عدم خروج از عراق بسیار مهم باشد.

۱.۱. دوره بوش پدر و کلینتون

اشغال کویت توسط عراق زمینه لازم را برای آمریکا جهت طراحی جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۱ م. فراهم نمود، اما بیم تشکیل دولت شیعه غیر وابسته به آمریکا طرح سقوط صدام را نیمه‌کاره گذاشت.

در ادامه مداخلات آمریکا، بوش پدر و کلینتون حذف رژیم بعث در عراق را به عنوان یکی از اهداف خویش دنبال کردند (Eichenberg ۲۰۰۵, p۱۶۵-۱۶۶) آمریکا در عهد کلینتون نیز به همراهی انگلیس در سال ۱۹۹۸ م. بدون مجوز شورای امنیت، بغداد را آماج حملات موشکی و هوایی چهار روزه خویش قرار داد. ایالات متحده همچنین به بهانه تحدید تولید و به کارگیری سلاح‌های کشتار جمعی، فشارهای اقتصادی و سیاسی علیه عراق را در دستور کار خویش قرار می‌داد. به عنوان مثال کلینتون تحریم‌های اقتصادی تازه‌ای را در کنار تحریم‌های نظامی برای عراق وضع نمود و منطقه پرواز ممنوع را نیز کنترل کرد. (سهرابی، ۱۳۹۶: ۴۰)

آمریکا در این سال‌ها به تداوم منطقه پرواز ممنوع و وارد آوردن خسارت به مراکز نظامی و امنیتی عراق، تداوم تحریم‌های اقتصادی و مخالفت جدی با لغو تحریم‌ها، تشکیل شکنجه‌گاه‌ها و بازداشتگاه‌های مخوف (از جمله زندان ابوغریب)، مطرح نمودن ضرورت تشکیل محکمه برای محاکمه رئیس‌جمهور عراق و محکوم نمودن عراق در زمینه حقوق بشر، نظارت بر تولید تسلیحات عراق، تلاش به منظور ساماندهی معارضین و ایجاد پایگاه‌های نظامی در کشورهای منطقه متوسل شد.

۲.۱. دوره بوش پسر

در سیاست‌های خارجی بوش نیز مبارزه با تروریسم و سلاح‌های کشتار جمعی در عراق جایگاهی ویژه به خود اختصاص داده بود. آمریکا پس از حوادث تروریستی ۱۱

سپتامبر، بر مبنای انگیزه‌های سیاسی خویش، تروریسم را به عنوان یک تهدید جهانی مطرح کرد.^۱ (Glant, ۲۰۱۲, p ۵۱۰)

بوش در سال ۲۰۰۲ بر ضرورت مواجهه با دولت‌های محور شرارت (ایران، کره شمالی و عراق) که از منظر وی به دلیل دنبال کردن تسلیحات کشتار جمعی و ترویج تروریسم خطری شدید برای صلح جهانی هستند، تأکید کرد. (Ritter, ۲۰۰۶:XX).

آمریکا سال ۲۰۰۳ به بهانه مبارزه با تروریسم و از بین بردن سلاح‌های کشتار جمعی وارد جنگ عراق شد. دکترین بوش در همین سال و در قالب تغییر رژیم در عراق اجرایی گردید.^۲ علاوه بر نفت، از دیگر دلایل پنهانی که می‌توان به حضور آمریکا در عراق اشاره کرد «پایان دادن به تهدیدات علیه اسرائیل و نیز سلطه یافتن بر منطقه خاورمیانه است». (Amin, ۲۰۱۴:۳۰۶)

ابزار دیگر ایالات متحده آمریکا از زمان حضور خود در عراق دامن زدن به اختلافات شیعه و سنی است. (وٹوقی، ۱۳۹۵: ۱۰۷ و ۱۰۸)

۳.۱. دوره اوباما

در دوره اوباما نارضایتی مردم عراق از اشغالگری و اقدامات مقاومت عراق و تلفات قابل توجه در صفوف سربازان آمریکایی و فشار افکار عمومی مردم آمریکا برای خروج نظامیان آمریکایی منجر به کاهش تدریجی تعداد نظامیان آمریکایی در عراق شد. (واعظی، ۱۳۹۰: ۲۳) اوباما در عمل، به جز چند هزار نظامی برای حفاظت از سفارت آمریکا و آموزش نیروهای نظامی عراقی، عمده نیروهای آمریکایی را از عراق خارج ساخت. با وجود این، تلاش اوباما برای کسب رضایت دولت عراق جهت تأسیس پایگاه‌های نظامی دائمی و عملیات هواپیماهای بدون سرنشین و فعالیت شرکت‌های امنیتی نظامی وابسته به آمریکا چندان با وعده‌های وی در مورد عدم قصد بقای طولانی مدت در عراق سازگار نبود.

۱. اکنون نیز داعش ابزاری مناسب برای مشروعیت بخشیدن به حضور آمریکا در منطقه به ویژه عراق است. (Adnan and Reese, ۲۰۱۴:۱۸) بحران ۱۱ سپتامبر و مسئله تروریسم بهترین فرصت را برای ایالات متحده فراهم کرد تا سلطه خود را بر جهان حاکم کند و نظام بین‌المللی را بر پایه ساختار تک‌قطبی سامان بخشد. (بصیری، ۱۳۹۵: ۶۱)

۲. تصمیم ایالات متحده برای حمله به عراق بدون موافقت سازمان ملل متحد (بدون مجوز شورای امنیت و فاقد مشروعیت لازم و مغایر حقوق بین‌الملل بشر دوستانه) قدرت واشنگتن در یک جهان تک‌قطبی را نشان داد. (Khan, ۲۰۱۰, p۲)

۳. «استراتژی‌های نظامی و سیاسی آمریکا در عراق دلیل اولیه تداوم فرقه‌گرایی در عراق بوده است. نیروهای اشغالگر و روش‌های آنان در تقسیم‌بندی گروه‌های عراقی دلیل اصلی افزایش خشونت و نزاع برسر قدرت در عراق بوده است». (Ahmad, ۲۰۱۱, p۱۲۵).

سال ۲۰۱۴ با قدرت گرفتن داعش در عراق بار دیگر بستر مناسب برای حضور گسترده‌تر نظامیان آمریکایی در عراق به بهانه مبارزه با داعش فراهم شد. سال ۲۰۱۴ ایالات متحده ائتلاف بین‌المللی ضد داعش را تشکیل داد و حملات هوایی علیه داعش را آغاز کرد.^۱ (مختاری، ۱۳۹۴: ۲۱۰)

۱. ۴. دوره دونالد ترامپ

از نظر دونالد ترامپ، عراق یکی از فوری‌ترین اولویت‌های سیاست خاورمیانه آمریکا محسوب می‌شد. نگرش دولت آمریکا آن بود که حضور قدرتمندانه آمریکا، ضامن صلح و امنیت خواهد بود. (منفرد، ۱۳۹۶: ۴) در عهد ترامپ بهره‌گیری از ابزارهای نظامی آمریکا در حوزه‌های منطقه‌ای به ویژه در عراق افزایش یافت. اگر چه ترامپ دستور کاهش نیروهای نظامی ایالات متحده در خاورمیانه را صادر کرد، اما چنین موضوعی با واقعیت‌های محیطی مغایرت دارد. (مصلی‌نژاد، ۱۳۹۷: ۲۲۶)

ایالات متحده در جریان عملیات آزادسازی شهر الرمادی، ارائه کمک به دولت بغداد در نبرد با داعش را به عدم مشارکت حشد شعبی در این عملیات منوط کرد. این در حالی است که مواضع حشد شعبی بارها مورد هجوم جنگنده‌های آمریکا قرار گرفت. (افشون، ۱۳۹۷: ۶۲-۶۱)

یکی از گسترده‌ترین اقدامات نظامی آمریکا علیه حشد الشعبی هشتم دی ۱۳۹۸ رخ داد. آمریکا مقر حشد الشعبی را در غرب عراق، بمباران کرد. در پی این حمله، نزدیک به ۳۰ نفر از اعضای حشد الشعبی به شهادت رسیدند و بیش از ۵۰ نفر نیز مجروح شدند. چند روز بعد (۱۳ دی ۱۳۹۸) سردار سلیمانی و ابومهدی المهندس و فرماندهان نظامی همراه آن‌ها در فرودگاه بغداد مورد هجوم پهبادی آمریکا قرار گرفتند و به شهادت رسیدند. آخرین اقدام نظامی آمریکا در بغداد و کربلا ابعاد خطرناک‌تری پیدا کرد و برای نخستین بار علاوه بر مقر حشد الشعبی، اماکن ارتش عراق و برخی تأسیسات متعلق به دولت عراق نیز در دایره شمول اهداف نظامی آمریکا قرار گرفت.^۲

۱. Helene Cooper, Mark Landler & Alissa J. Rubin, "Obama Allows Limited Airstrikes on ISIS," *The New York Times*, 7/18/2014, accessed on 15/1/2020, at: <https://nyti.ms/2uNX6Yd>.

۲. اقدام ایالات متحده آمریکا در ترور هدفمند سردار سلیمانی و همراهان ایشان مغایر حقوق بین‌الملل و یک عمل متخلفانه بین‌المللی است. با توجه به این نکته که سردار سلیمانی فرمانده سپاه قدس به عنوان بخشی از نیروی نظامی ایران (سپاه پاسداران انقلاب اسلامی) را بر عهده داشته و در حال انجام مأموریت در قلمرو کشور عراق به قتل رسیده است. اقدام آمریکا علیه وی، توسل غیرقانونی به زور علیه حاکمیت دولت جمهوری اسلامی ایران و ناقض بند ۴ ماده ۲ منشور سازمان ملل متحد قلمداد می‌گردد که دولت‌ها را از تهدید یا استفاده از زور

۲. مبانی مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در خاک عراق

در وضعیت عمومی به موجب قواعد حقوق بین‌الملل مشروعیت حضور نیروهای نظامی خارجی در خاک کشور دیگر منوط به رضایت دولت میزبان است. حضور نیروهای نظامی خارجی در خاک کشور دیگر بدون کسب موافقت آن دولت با اصولی مانند حاکمیت و تمامیت سرزمینی دولت‌ها مغایر بوده و حتی می‌تواند مطابق سند پیش‌نویس مسئولیت دولت‌ها، مسئولیت بین‌المللی دولت‌های متبوع آن نیروهای نظامی خارجی را به همراه داشته باشد.

بنابراین مشروعیت حضور فعلی نیروهای نظامی خارجی در خاک عراق را باید در چگونگی ابراز رضایت دولت عراق در مورد حضور این نیروها مورد ارزیابی قرار داد. بعد از اشغال عراق توسط آمریکا و نیروهای هم‌پیمان وی، دولت عراق حداقل از مجرای موافقتنامه امنیتی با آمریکا در سال ۲۰۰۸ و درخواست رسمی از ائتلاف بین‌المللی به رهبری آمریکا برای مواجهه با داعش در سال ۲۰۱۴ رضایت خود برای حضور نیروهای نظامی آمریکایی در خاک عراق را ابراز نموده است. بررسی کیفیت ابراز رضایت دولت عراق در این دو مقطع زمانی و آثار احتمالی آن در وضعیت کنونی در احراز مشروعیت یا عدم مشروعیت حضور نیروهای نظامی آمریکایی در خاک عراق نقش مهمی خواهد داشت.

۲.۱. مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی به موجب موافقتنامه امنیتی بغداد، واشنگتن

بعد از سقوط دولت صدام، آمریکا عملاً برای چندسال حاکم این کشور بود و عراق کشوری تحت اشغال به حساب می‌آمد. آن‌ها حاکمی نظامی برای این کشور تعیین کردند. (Baker & Hamilton, ۲۰)

از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۹ م. عراق تحت اشغال آمریکا و نیروهای ائتلاف قرار داشت. با امضای توافق امنیتی بغداد، واشنگتن، این وضعیت پایان یافت و مناسبات آن‌ها بر اساس وجود دو دولت بنیان نهاده شد. بنابراین در پایان سال ۲۰۰۸ م. آمریکا با امضای این موافقتنامه با دولت عراق، مبنای تداوم حضور نیروهای خود در عراق را از چارچوب

علیه استقلال، حاکمیت یا تمامت ارضی یکدیگر و یا مغایر اهداف منشور منع نموده است. علاوه بر این، اقدام آمریکا نوعی ترور هدفمند و ناقض حق حیات به عنوان محوری‌ترین حق بشری است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و دیگر اسناد بین‌المللی مورد تصریح قرار گرفته است. شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد و گزارشگران ویژه آن بارها بر مغایرت ترورهای هدفمند با موازین بین‌المللی حقوق بشر تأکید نهاده‌اند. (زمانی، ۱۳۹۸: ۱۳)

قطعه‌نامه‌های شورای امنیت به توافق دو جانبه تبدیل کرد. (یزدان‌فام، ۱۳۸۸: ۱۵۲-۱۵۱)

روابط عراق با آمریکا در سال ۲۰۰۸ م. تغییرات اساسی به خود دید. بر اساس مصوبات شورای امنیت سازمان ملل، مأموریت نیروهای ائتلاف در عراق در پایان سال ۲۰۰۸ م. پایان گرفت. آن‌ها برای تداوم حضور خود در عراق به دنبال ترتیبات جدید دو جانبه با دولت عراق بودند. مقامات دو کشور عراق و آمریکا بعد از گفتگوهای طولانی، متن موافقتنامه‌ای را تهیه کردند که به توافق امنیتی عراق و آمریکا معروف شد. این موافقت‌نامه چارچوب رسمی دو کشور برای تعیین مناسبات، موقعیت و شرایط روابط نظامی، امنیتی عراق و آمریکا است.

- این توافق در ۳۰ ماده تهیه شده و در ۱۶ نوامبر ۲۰۰۸ م. به تأیید

کابینه عراق و در ۲۷ نوامبر به تصویب پارلمان این کشور رسید.^۱

از جمله اهداف ایالات متحده آمریکا در پافشاری بر امضای موافقت‌نامه امنیتی می‌توان به مبارزه با تروریسم، حمایت از رژیم صهیونیستی به عنوان هم پیمان منطقه‌ای آمریکا و ضرورت تأمین امنیت انرژی در خاورمیانه اشاره نمود. (Donald, ۲۰۰۳, p ۲۹-۳۵)

از دیگر مسائلی که باعث شد آمریکا این توافقنامه را به عراق تحمیل کند، مسئله نفت و خطر حضور ایران در عراق است. (درخشه، ۱۳۹۵: ۱۶۴-۱۶۳) گسترش ناتو به خاورمیانه نیز می‌تواند به عنوان یکی از اهداف آمریکا از انعقاد این موافقتنامه مورد ارزیابی قرار گیرد.^۲

۱. قرار بر این بود که توافقنامه امنیتی عراق و آمریکا در اواسط سال ۲۰۰۹ میلادی به رأی عمومی گذاشته شود، اما این امر تا کنون عملی نشده و تاریخ مراجعه به رأی عمومی از تاریخی به تاریخ دیگر به تعویق افتاده است و به هیچ وجه چنین رفتاری در عراق برگزار نشد.

۲. ایران در خصوص توافق‌نامه امنیتی میان دو کشور عراق و آمریکا ملاحظات بسیاری جدی داشت و مخالف امضای این توافق بود. با وجود این، حکومت عراق به نخست‌وزیری نوری مالکی که از حمایت ایران هم برخوردار بود، امضای این توافق را متناسب با منافع عراق ارزیابی نمود، اما سعی کرد ملاحظات ایران را در این توافق لحاظ کند. (منتی، ۱۳۹۸: ۱۴۶) به عنوان مثال در این توافق بیان شده که از عراق به عنوان پایگاه جهت حمله به کشورهای دیگر (تولیحاً ایران) استفاده نخواهد شد. (ماده ۲۷ این توافق‌نامه) و یک جدول زمانی برای عقب‌نشینی نیروهای نظامی آمریکایی از عراق بر اساس درخواست ایران تعیین شد.

توافقنامه امنیتی بغداد، واشنگتن اگر چه برنامه‌ای برای خروج نیروهای نظامی متجاوز به عراق محسوب می‌شد، اما روی دیگر آن مشروعیت بخشیدن به حضور نیروهای آمریکایی در عراق و قانونی جلوه دادن مداخلات نظامی امنیتی ایالات متحده در این کشور بود. طبق این توافقنامه، نیروهای آمریکایی ملزم به تجهیز تسلیحاتی و ارائه آموزش‌های لازم به ارتش عراق با هدف بهبود وضعیت امنیتی در این کشور بودند.^۱ با این بهانه آن‌ها توانستند در سطوح مختلف نظامی، امنیتی عراق نفوذ کرده و بدون آنکه ارتش قوی و دستگاه اطلاعاتی قدرتمندی برای این کشور ایجاد کنند، بهره خود را از نفوذ در آن بردند. (درخشه، ۱۳۹۵: همان ۶۳)

توافقنامه در راستای مشروعیت‌بخشی به حضور نیروهای آمریکایی در عراق همچنین بر اهمیت تقویت امنیت مشترک، مشارکت در برقراری ثبات و صلح بین‌المللی، مبارزه با تروریسم در عراق، همکاری در زمینه‌های امنیتی و دفاعی تأکید می‌کرد. (عبداللهیان، ۱۳۸۸: ۵۵)

به عنوان مثال بند اول و بند چهارم ماده ۴ این موافقت‌نامه که به همکاری دفاعی آمریکا با عراق در عملیات‌های نظامی علیه تشکیلات القاعده، گروه‌های تروریستی دیگر و همچنین گروه‌های ناقض قانون اشاره دارد، بر مشروعیت مداخلات و نفوذ آمریکا در عراق افزوده است. (Strategic Framework Agreement, ۲۰۰۸: ۳)

با وجود اینکه توافقنامه امنیتی، اصول و نیازهای اساسی برای مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی را در عراق مشخص می‌کند، اما در عین حال تعیین‌کننده حضور موقت فعالیت‌ها و عقب‌نشینی نیروهای آمریکایی از عراق است.^۲ بنابراین به موجب این توافقنامه ظرف زمانی مشخصی برای بقای نیروهای آمریکایی در عراق مشخص شده که پس از سپری شدن این مقطع زمانی (سال ۲۰۱۱)،^۳ مشروعیت حضور این نیروها تابع موافقت پسینی با دولت عراق یا امکان تمدید مهلت بقای آن‌ها از طریق مذاکرات دوجانبه بوده و ایالات متحده نمی‌تواند صرفاً با استناد به این موافقتنامه حضور نیروهای نظامی خود را در عراق مشروع جلوه دهد.

۱. بند ۴ ماده ۴ موافقت‌نامه امنیتی بغداد، واشنگتن.

۲. ماده ۱ موافقت‌نامه امنیتی بغداد، واشنگتن.

۳. بر اساس موافقت‌نامه، قرار بود نیروهای نظامی آمریکا از ۳۰ ژوئن ۲۰۰۹ عقب‌نشینی از عراق را آغاز کنند (بند ۲ ماده ۵ موافقت‌نامه امنیتی بغداد، واشنگتن) و تا ۳۰ ژوئن ۲۰۱۰ از همه شهرها و روستاهای عراقی خارج شوند و تا ۳۱ دسامبر ۲۰۱۱ به طور کامل از عراق بیرون بروند (بند ۱ ماده ۲۴ موافقت‌نامه امنیتی بغداد، واشنگتن). البته، موضوع زمان عقب‌نشینی نیروها می‌تواند با مذاکره و توافق طرفین تغییر کند.

۲.۲. مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی بنا به درخواست رسمی عراق برای مواجهه با داعش

پس از آنکه در دوران ریاست جمهوری اوباما، حضور نیروهای نظامی آمریکا در عراق به پایین‌ترین سطح خود رسید، به یکباره قدرت گرفتن داعش در عراق و اشغال بخش وسیعی از خاک عراق و عدم آمادگی ارتش و نیروهای نظامی عراق برای مواجهه با این خطر موجب شد که دولت عراق یک درخواست رسمی را به ائتلاف بین‌المللی به رهبری آمریکا برای مواجهه با داعش در سال ۲۰۱۴ تقدیم نماید و رضایت خویش را نسبت به افزایش تعداد نیروهای نظامی آمریکایی و طراحی حملات آن‌ها علیه داعش در عراق ابراز کند.^۱ بنابراین، درخواست رسمی دولت عراق و تقاضای مساعدت و همکاری از نیروهای ائتلاف برای مواجهه با داعش بیانگر رضایت دولت عراق بوده و این رضایت زمینه مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در عراق و عملیات نظامی آن‌ها علیه داعش را به همراه دارد. به موجب قواعد حقوق بین‌الملل، رضایت یک دولت می‌تواند وصف متخلفانه عمل (حضور در خاک کشور دیگر و احداث پایگاه نظامی در آن) را زائل کند که در وضعیت معمولی و بدون رضایت آن دولت، عمل متخلفانه به حساب می‌آید، با وجود این، معمولاً ممانعت رضایت از اطلاق وصف متخلفانه به عمل حدود و ثغور مشخصی دارد و باید در قلمرو محدودیت‌های همان رضایت باقی بماند.^۲ بر این مبنا رضایت دولت عراق در آن مقطع زمانی، تنها به مشروعیت حضور نیروهای نظامی آمریکایی در همان برهه در خاک آن کشور منجر شده و مشروعیت یا عدم مشروعیت فعلی حضور نیروهای آمریکایی در عراق را باید علی‌حده و با توجه به شرایط کنونی مورد ارزیابی قرار داد.

۳. مبانی عدم مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در عراق

حتی قبل از مصوبه پارلمان عراق در مورد ضرورت خروج نیروهای نظامی آمریکایی از عراق، پس از ترور سردار سلیمانی و ابومهدی المهندس و تأکید بر عدم مشروعیت بقای این نیروها در عراق و متجاوز مورد خطاب قرار گرفتن آن‌ها توسط نمایندگان مجلس عراق پس از آن اقدام تروریستی، دیگر مبانی مشروعیت سابق الذکر، حضور نیروهای آمریکایی در عراق نیز کم‌رنگ شده یا زائل شده بود، لذا ضروری است هر

^۱ DoD Authorizes War on Terror Award for Inherent Resolve Ops". *Defense.gov*. Department of Defense. ۳۱ October ۲۰۱۴.

^۲ ماده ۲۰ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در قبال اعمال متخلفانه.

کدام از موارد اثبات‌کننده عدم مشروعیت حضور نیروهای نظامی آمریکایی در عراق را جداگانه مورد کنکاش قرار داد.

۳. ۱. مصوبه پارلمان عراق و تأکید بر ضرورت خروج نیروهای نظامی خارجی از خاک عراق

دامنه اقدامات نظامی نیروهای آمریکایی علیه حشد الشعبی و نیروهای امنیتی و نظامی عراقی در مناطق مختلف عراق در اواخر سال ۲۰۱۹ و اوائل سال ۲۰۲۰ شتاب بیشتری گرفت و با حملات پهبادی به فرودگاه بغداد و ترور سردار سلیمانی و ابومهدی المهندس به همراه ۱۰ تن دیگر از اعضای سپاه قدس ایران و فرماندهان عراقی حشد الشعبی به اوج خود رسید.

این اقدامات موجی از خشم مردمی و نارضایتی مقامات سیاسی و نظامی عراقی علیه آمریکا را به همراه داشت. دولت عراق اقدامات نظامی پی‌درپی آمریکا (حمله به مقر حشد الشعبی و حادثه فرودگاه بغداد) را تجاوز غیرقابل قبول به حریم هوایی و نقض حاکمیت ملی و تعرض به نیروهای نظامی رسمی عراق قلمداد کرد.

– پارلمان عراق نیز در ۵ ژانویه ۲۰۲۰ (۱۵ دی ۱۳۹۸) در نشستی اضطراری با حضور ۱۷۴ نماینده از مجموع ۳۲۹ نماینده پارلمان به ریاست محمد الحلبوسی، طرح خروج نیروهای خارجی را تصویب کرد.

هدف اصلی این طرح اخراج نیروهای نظامی آمریکا از کشور عراق است. به موجب این مصوبه، پارلمان، دولت عراق را مکلف نموده تمامی نیروهای نظامی خارجی را اخراج و از هر گونه مداخله آن‌ها در قلمرو سرزمینی عراق ممانعت به عمل بیاورد. بندهای اول تا سوم مصوبه پارلمان عراق از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند و بر عزم راسخ نمایندگان پارلمان بر اخراج نیروهای نظامی آمریکا و مشروعیت‌زدایی از هر گونه حضور و فعالیت خارجی بدون کسب موافقت دولت عراق در سرزمین این کشور دلالت دارد.

نمایندگان پارلمان عراق در بند اول این مصوبه با اشاره به خاتمه عملیات نظامی در عراق و تحقق پیروزی و آزادسازی سرزمین‌های اشغالی، دولت عراق را به لغو نمودن درخواست مساعدت ارائه شده توسط عراق به نیروهای ائتلاف جهت مبارزه با داعش ملزم نمودند. بند دوم این مصوبه، دولت عراق را به خاتمه بخشیدن به حضور همه نیروهای نظامی خارجی در سرزمین عراق و منع آن‌ها از هر گونه بهره‌برداری از

محدوده آبی، سرزمینی و آسمانی عراق به هر بهانه‌ای مکلف کرد. بند سوم این مصوبه، وزیر خارجه عراق را به نمایندگی از دولت این کشور، با قید فوریت به عزیمت به سازمان ملل متحد و شورای امنیت و تقدیم شکایت علیه ایالات متحده آمریکا به اتهام نقض حاکمیت و تعرض به امنیت عراق مکلف ساخت.

تأملی ژرف بر محتوای این مصوبه آشکار می‌نماید که نمایندگان پارلمان عراق از طریق این مصوبه و به ویژه سه بند ابتدایی آن به دنبال سلب مشروعیت از همه شاخص‌های احتمالی مشروعیت‌زا برای بقای نیروهای آمریکایی در خاک عراق بودند. به عبارتی پارلمان عراق از طریق مطالبه اخراج نیروهای نظامی خارجی، لغو درخواست مساعدت تقدیم شده به نیروهای بین‌المللی و خاتمه بخشیدن به موافقت‌نامه امنیتی با آمریکا، تمام وجوه مشروع جلوه‌دهنده حضور نیروهای آمریکایی در عراق را نشانه رفته و هیچ مبنای قانونی (به جز کسب موافقت دولت عراق) برای بقای نظامیان آمریکایی در عراق باقی نگذاشته است.

دولت عراق نیز مطابق بندهای اول تا سوم این مصوبه، خط مشی همانند پارلمان اتخاذ کرده است.

۳. ۱. ۱. اعتبار مصوبه پارلمان عراق به موجب حقوق داخلی این کشور

پیرو مصوبه پارلمان عراق مبنی بر مکلف کردن دولت به اخراج نیروهای نظامی خارجی (از جمله نیروهای آمریکایی) گروهی به وجود برخی موانع قانونی و چالش‌های حقوقی در این مصوبه به موجب قواعد داخلی عراق (به ویژه قانون اساسی) اشاره نموده و به جوانب حقوقی و ابعاد الزام‌آور و اجرایی این مصوبه تردید وارد نمودند. یکی از ایرادات طرح شده این است که در ابتدا باید دولت لایحه چنین طرحی را به پارلمان می‌داد و در ادامه نمایندگان به بررسی و تصویب آن مبادرت می‌نمودند، اما اکنون به دلیل خلأ وجود دولت پس از استعفای عادل عبدالمهدی، اقدام نمایندگان در تصویب طرح مذکور اقدامی خلاف قانون اساسی است، حال آنکه بر اساس ماده ۶۰ قانون اساسی عراق، ارائه طرح و لایحه برای تصویب در پارلمان از دو مسیر ممکن است و تنها یکی از راه‌ها ارائه لایحه از سوی رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر است و مکانیسم قانون دیگری به موجب شق دوم این ماده، ارائه پیشنهاد از سوی ۱۰ نفر از نمایندگان یا یکی از کمیسیون‌های پارلمان است. در نتیجه مصوبه پارلمان که با رأی قاطع تمامی نمایندگان حاضر در صحن بوده، هیچ‌گونه مشکل قانونی ندارد.

یکی از ایرادهای دیگر درباره قانونی بودن مصوبه پارلمان عراق این است که این مصوبه دربردارنده لغو توافق‌نامه امنیتی میان عراق و آمریکا است.

این توافق‌نامه بر اساس بند چهارم ماده ۶۱ قانون اساسی عراق، چون یک توافق امنیتی و بین‌المللی میان عراق با یک کشور ثالث بوده باید با رأی دو سوم پارلمان تصویب شده و با همین تعداد نیز لغو شود. در نتیجه رأی اکثریت عادی، یعنی ۵۰ به علاوه یک کارساز نبوده و نیازمند رأی‌گیری مجدد است. حال آنکه در قانون اساسی عراق هیچ اشاره‌ای به نیاز به اکثریت قاطع برای لغو یک توافق‌نامه بین‌المللی نشده و بر اساس ماده ۵۹ همین قانون جلسات و تصمیمات پارلمان با حضور و رأی مثبت ۵۰ درصد به علاوه ۱ مشروعیت قانونی دارد، به شرطی که با دیگر مفاد قانون اساسی مغایرت نداشته باشد. در نشست ۵ ژانویه ۲۰۲۰ (۱۵ دی ۱۳۹۸) پارلمان عراق نیز ۱۷۴ نماینده از مجموع ۳۲۹ نماینده حاضر بودند، یعنی نشست پارلمان به حد نصاب قانونی ۵۰٪ به علاوه ۱ رسیده و در ادامه تعداد آراء نیز مؤید قانونی بودن مصوبه پارلمان است.

۳. ۱. ۲. مصوبه پارلمان به موجب حقوق بین‌الملل

مصوبه پارلمان عراق در مورد لزوم خروج نیروهای خارجی از جمله نیروهای نظامی آمریکایی از عراق، علاوه بر وجاهت و مشروعیت بر مبنای قانون اساسی و قواعد حقوق داخلی عراق، به موجب قواعد حقوق بین‌الملل نیز از جایگاه وجیهی برخوردار بوده و بر اساس همین قواعد آثار حقوق مشخصی به همراه دارد.

به عنوان مثال، مصوبه پارلمان عراق با الهام از برخی از اصول بنیادین حقوق بین‌الملل مانند حاکمیت کشورها در سرزمین خویش، استقلال در اتخاذ تصمیمات سیاسی و حاکمیتی، ضرورت احترام به تمامیت سرزمینی و عدم مداخلی در امور داخلی دولت‌ها و حق تعیین سرنوشت برای ملت‌ها از اعتبار حقوقی و بین‌المللی برخوردار بوده و ضمن خلق آثار حقوقی غیرقابل انکار بر مبنای قواعد حقوق بین‌الملل، ضرورت احترام از سوی دیگر تابعان حقوق بین‌الملل (به ویژه دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی) و عدم خدشه وارد آوردن به محتوای آن را به همراه دارد.

به عبارتی مصوبه پارلمان عراق که با نصاب لازم از سوی نمایندگان مجلس عراق تصویب شده و دولت عراق (نخست‌وزیر سابق و فعلی و هیئت وزیران) نیز بر اجرایی نمودن این مصوبه تأکید نموده، هم تجلی حاکمیت عراق و استقلال این کشور بوده و هم با واسطه این تصمیم، بیانگر اراده ملت عراق از طریق منتخبان آن‌ها در پارلمان و دولت است. بنابراین شرح باید ضرورت احترام به این مصوبه را با ضرورت احترام به اصول بنیادین مذکور و وقع نهادن به قواعد حقوق بین‌الملل قرین دانست.

بنابراین با احراز اعتبار مصوبه پارلمان عراق (در مورد ضرورت خروج نیروهای نظامی خارجی از عراق) به موجب قانون اساسی عراق و قواعد حقوق بین‌الملل، شکی باقی نمی‌ماند که بنا بر این مصوبه همه نیروهای بیگانه از جمله نیروهای نظامی آمریکایی، تعهد بین‌المللی به ترک خاک کشور عراق دارند. حضور نیروهای نظامی آمریکایی از این پس در خاک عراق از مشروعیت برخوردار نبوده و استمرار حضور این نیروها در عراق علاوه بر مغایرت با حقوق داخلی عراق، ناقض تعهدات بین‌المللی آمریکا بوده و به موجب قواعد حقوق بین‌الملل مسئولیت بین‌المللی این کشور را به همراه خواهد داشت.

۳.۲. زوال مبانی مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی به موجب موافقت‌نامه بغداد

شاید کلیدی‌ترین بخش از موافقت‌نامه امنیتی که اینک بر عدم مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در خاک عراق دلالت داشته باشد، بند ۴ ماده ۲۴ موافقت‌نامه امنیتی بغداد، واشنگتن است. در این قسمت از توافق تصریح شده که ایالات متحده آمریکا اذعان نموده است که حق حاکمیتی دولت عراق در مطالبه خروج نیروهای آمریکایی از خاک عراق را در هر زمانی به رسمیت بشناسد. بنابراین در شرایط فعلی که دولت و پارلمان عراق به اتفاق، خواستار خروج نیروهای آمریکایی از خاک عراق هستند و رسماً این درخواست را به آمریکا تقدیم نموده‌اند، ادامه حضور نیروهای آمریکایی در عراق به موجب قواعد حقوق بین‌الملل از مشروعیت برخوردار نخواهد بود.

از سوی دیگر حضور نیروهای آمریکایی در خاک عراق و فعالیت‌های آن‌ها به لزوم احترام به قوانین این کشور مشروط شده است. به عبارتی نیروهای نظامی آمریکا و عناصر غیرنظامی هنگام انجام عملیات‌های نظامی باید به قوانین، عرف و توافقنامه‌های دولت عراق احترام بگذارند و از هر گونه اقدامی که با متن این توافقنامه مغایر باشد، خودداری کنند و آمریکا باید تمام تدابیر لازم را برای اجرای این هدف به کار بندد.^۱ متأسفانه در سال‌های اخیر به ویژه در دوره ترامپ، آمریکا بدون در نظر گرفتن مفاد و محتوای موافقت‌نامه یا استفاده ابزاری از مواد آن (مانند استناد به بند اول ماده ۴ این موافقت‌نامه در حق مشروع آمریکا در مواجهه با گروه‌های ناقض قانون برای ترتیب حملات نظامی علیه حشد الشعبی) چنان به اقداماتی مغایر با حاکمیت عراق و اهداف اساسی این توافق مبادرت نمود که پارلمان عراق در اوایل سال ۲۰۲۰ خاتمه

۱. ماده ۳ و بند ۳ ماده ۴ موافقت‌نامه امنیتی بغداد، واشنگتن.

بخشیدن اجرای این موافقت‌نامه با آمریکا را تصویب کرد و دولت عراق نیز این تصمیم پارلمان را مورد تأیید قرار داد.

از سوی دیگر توجه به این نکته ضروری است که هیچ ماده‌ای در این موافقت‌نامه وجود ندارد که امکان تمدید موافقت‌نامه امنیتی میان آمریکا و عراق را پیش‌بینی کرده باشد. این موضوع به آن معنی است که این موافقت‌نامه پس از تاریخ تعیین شده به موجب بند ۱ ماده ۲۴ سند مذکور (دسامبر ۲۰۱۱) برای خروج نیروهای آمریکایی از عراق پایان پذیرفته و از این تاریخ به بعد اعتبار خود را از دست داده است. (جدل الانسحاب، ۲۰۲۰م: ۴)

بنابراین با توجه به بررسی موشکافانه موافقت‌نامه امنیتی بغداد، واشنگتن و محدودیت‌های زمانی و موضوعی این موافقت‌نامه به ندرت امکان‌پذیر خواهد بود که آمریکا برای توجیه حضور نیروهای خویش در خاک عراق به موجب قواعد حقوق بین‌الملل بتواند این موافقت‌نامه را مورد استناد قرار دهد.

۳.۳. زوال مبانی مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی به موجب رضایت دولت عراق

هر چند به موجب قواعد حقوق بین‌الملل، رضایت یک دولت می‌تواند زمینه را برای مشروعیت حضور نظامیان کشور دیگر در خاک آن کشور و احداث پایگاه نظامی در سرزمین آن فراهم کند، با وجود این، معمولاً رضایت حدود و ثغور مشخصی دارد و نباید از چارچوب آن رضایت خارج گردد.^۱ به عبارتی رضایت دولت عراق به افزایش تعداد نیروهای نظامی آمریکایی و انجام عملیات آن‌ها به محدودیت‌های زمانی و موضوعی خاص مورد نظر دولت عراق بستگی دارد. نخست آنکه رضایت دولت عراق به حضور و افزایش تعداد نظامیان آمریکایی مربوط به زمان ضعف ساختار ارتش عراق و فقدان مکانیسم دفاعی مناسب برای مواجهه با داعش بوده و رضایت تنها برای مساعدت در آن برهه زمانی ابراز شده و پس از سپری شدن آن مرحله زمانی خاص و تغییر شرایط (تقویت ساختار نظامی ارتش، تشکیل بسیج مردمی و بازپس گرفتن اراضی اشغال شده عراق از داعش)، رضایت سابق دولت عراق اینک آثار حقوقی گذشته خود را نداشته و ادامه حضور نیروهای آمریکایی در خاک عراق و انجام عملیات نظامی آن‌ها منوط به کسب اجازه جدید از دولت عراق است. از سوی دیگر به فرض وجود رضایت دولت عراق، این رضایت تنها نسبت به ضرورت مواجهه با خطر داعش صادر شده و هر گونه اقدام غیرمرتبط با این هدف را در بر نمی‌گیرد. بنابراین به موجب قواعد حقوق

۱. ماده ۲۰ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در قبال اعمال متخلفانه.

بین‌الملل، هر گونه عملیات نظامی نیروهای آمریکایی در خاک عراق که مغایر با فحوا و اهداف این رضایت صورت گیرد، از مشروعیت بین‌المللی برخوردار نخواهد بود. یکی از مهم‌ترین شاخص‌های زوال آثار رضایت دولت عراق برای حضور نیروهای آمریکایی در خاک این کشور در چارچوب نیروهای ائتلاف جهت انجام عملیات نظامی علیه داعش را می‌توان در مصوبه اخیر پارلمان عراق در مورد ضرورت خروج نیروهای نظامی خارجی از عراق جستجو کرد. بند اول این مصوبه، دولت عراق را به لغو نمودن درخواست مساعدت ارائه شده توسط عراق به نیروهای ائتلاف جهت مبارزه با داعش ملزم نمود.^۱

دولت عراق نیز در جهت اجرایی نمودن این بند از مصوبه پارلمان عراق، لغو این درخواست و زوال شرایط خاص منجر به این درخواست را به دولت‌های عضو ائتلاف از جمله آمریکا ابلاغ کرد. نکته جالب توجه آن است که دولت عراق در لغو درخواست خویش به دلایل مذکور در بخش دیگر بند اول مصوبه پارلمان عراق استناد کرده و خاتمه عملیات نظامی در عراق و تحقق پیروزی و آزادسازی سرزمین‌های اشغال شده از داعش را به عنوان عوامل زائل‌کننده مبنای این درخواست ذکر نموده است. بر این مبنا ایالات متحده نمی‌تواند درخواست کمک دولت عراق برای مواجهه با داعش و رضایت ارائه شده شش سال قبل این کشور را به عنوان مبنای مشروعیت حضور فعلی نیروهای نظامی خویش در عراق قلمداد نماید.

نتیجه‌گیری

بخش وسیعی از ادعاهای مقامات آمریکایی برای مشروعیت بخشی به حضور نیروهای نظامی خویش در خاک عراق مطابق قواعد حقوق بین‌الملل از جایگاهی برخوردار نبوده و بهانه‌هایی مانند توسعه دموکراسی، تضمین انتقال انرژی و مبارزه با تروریسم در عراق نمی‌تواند حضور این نیروها را مشروع جلوه دهد. به موجب قواعد حقوق بین‌الملل حضور نیروهای نظامی یک کشور در خاک کشور دیگر منوط به رضایت دولت میزبان است. عدم رضایت دولت میزبان موجب غیر مشروع شدن حضور آن نیروها در خاک کشور هدف گردیده و حتی اسباب مسئولیت دولت متبوع آن نیروها را فراهم می‌نماید. به همین دلیل آمریکا برای اثبات رضایت دولت عراق و مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی، موافقت نامه امنیتی بغداد، واشنگتن (۲۰۰۸ م.) و درخواست عراق از آمریکا برای مبارزه با داعش در خاک عراق (۲۰۱۴ م.) را مستمسک خویش قرار داده است. با وجود این، هم رضایت دولت عراق در هر دو سند موقت بوده و از

۱. قرار مجلس نواب العراقي بجلسته الثامنة والعشرين المنعقدة بتاريخ ۲۰۲۰/۱/۱۵.

محدودیت زمانی برخوردار است و هم تغییر اوضاع و شرایط در کشور عراق، تغییر تعهدات طرفین و دگرگونی آثار حقوقی رضایت دولت عراق را با خود همراه ساخته است. بنابراین با زوال اعتبار رضایت عراق به موجب این دو سند، دیگر ایالات متحده نمی‌تواند به موافقت‌نامه امنیتی و درخواست رسمی عراق برای مبارزه با داعش به عنوان مبانی مشروعیت حضور نیروهایش در عراق استناد نماید. علاوه بر این به دنبال عملیات نظامی دنباله‌دار نیروهای آمریکایی علیه نیروهای نظامی و حشد الشعبی عراق و در پی شهادت سردار سلیمانی و ابومهدی المهندس، تصمیمات سه‌گانه پارلمان عراق در مورد اخراج نیروهای بیگانه از عراق، لغو درخواست همکاری نظامی از آمریکا و لغو موافقت‌نامه امنیتی و تأیید این مصوبه توسط دولت عراق (نخست وزیر سابق و فعلی) دیگر به سختی می‌توان وجهتی برای مشروعیت حضور نیروهای آمریکایی در عراق یافت.

منابع و مأخذ:

- امیرعبداللهیان، حسین (۱۳۸۸)، «موافقت‌نامه امنیتی بغداد، واشنگتن: رفتارشناسی آمریکا در عراق جدید»، فصلنامه سیاست خارجی، س ۲۳، ش ۱.
- افشون، تورج و عبدالحسین الله کرم (۱۳۹۷)، «مقایسه رویکرد امنیتی آمریکا و حشد الشعبی در عراق؛ عملکرد و چشم‌انداز»، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، س ۱۱، ش ۴۲.
- بصیری، محمدعلی و دیگران (۱۳۹۵)، «بسترهای شکل‌گیری و تداوم تروریسم در غرب آسیا، مطالعه موردی داعش در عراق و سوریه»، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، س ۵، ش ۱۹.
- پشنگ، اردشیر و زهرا زمردی (۱۳۹۳)، «بررسی تحولات سیاسی عراق در پرتو سیاست خارجی ایران، ترکیه و عربستان»، فصلنامه سیاست خارجی، س ۲۸، ش ۳.
- درخشه، جلال و امیررضا جعفری هرندی (۱۳۹۵)، «شیوه‌های نفوذ نظامی، امنیتی آمریکا در عراق»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، س ۵، ش ۱۹.

- زارعان، احمد (۱۳۹۵)، «آسیب‌پذیری‌های امنیتی عراق در حوزه سیاسی اجتماعی»، فصلنامه آفاق امنیت، س ۱۱، ش ۴۰.
- زمانی، سید قاسم (۱۳۹۵)، «ترور سردار، موشک باران عین الاسد، سرنگونی هواپیمای بویینگ ۷۳۷: مثلی در ترازوی حقوق بین‌الملل»، نشریه داخلی مرکز مطالعات حقوق بین‌الملل مدرن، ص ۱۷-۱۲.
- سهرابی، محمد (۱۳۹۶)، «تهاجم نظامی آمریکا به عراق و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، س ۱۰، ش ۳.
- کرم‌زاده، سیامک (۱۳۹۶)، «تحلیل حقوقی اقدام‌های نظامی دولت ج.ا.ا ایران در مقابله با تروریسم در سوریه و عراق»، فصلنامه راهبرد دفاعی، س ۱۵، ش ۵۸.
- قیاسوندی، فاطمه و جلال ترکاشوند (۱۳۹۶)، «آمریکا، جنگ‌های نیابتی و امنیت خاورمیانه»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، س ۷، ش ۴.
- متقی، ابراهیم و محمد سالم الغبان (۱۳۹۶)، «دولت‌سازی دموکراتیک و ملت‌سازی انسجام یافته در عراق نوین (۲۰۱۵-۲۰۰۳)»، فصلنامه آفاق امنیت، س ۱۰، ش ۳۴.
- مختاری، علی و دیگران (۱۳۹۴)، «ریشه‌های ناکامی سیاست خارجی آمریکا در عراق»، فصلنامه سیاست جهانی، دوره چهارم، ش ۲.
- مصلی‌نژاد، عباس (۱۳۹۷)، «تحلیل مدل ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک در سیاست‌گذاری امنیتی ترامپ»، فصلنامه علمی، پژوهشی سیاست جهانی، دوره هفتم، ش ۴.
- منتی، ایوب و ناصر هادیان (۱۳۹۸)، «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال عراق از منظر موازنه تهدید (۲۰۱۸-۲۰۰۳)»، فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، دوره هفتم، ش ۲.
- منفرد، قاسم (۱۳۹۶)، «بحران سوریه و عراق؛ چالش‌ها و راهکارهای مواجهه آمریکا»، معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی مرکز تحقیقات استراتژیک، ش ۲۷۷.

- نظری، محمد و دیگران (۱۳۹۵)، «تحلیل پیامدهای منطقه‌ای ژئوپلیتیک شیعه در دوران پساصدام»، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، س ۵، ش ۱۹.
- واعظی، محمود (۱۳۹۱)، «رویکرد دولت اوپاما به جهان اسلام: تغییر یا تداوم سیاست های آمریکا»، فصلنامه روابط خارجی، س ۴۰، ش ۱.
- وثوقی، سعید و عسگر صفری (۱۳۹۵)، «نقش ایالات متحده امریکا در افراطی‌گری‌های منطقه خاورمیانه با تأکید بر عراق و سوریه»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، س ۵، ش ۱۷.
- یزدان فام، محمود (۱۳۸۹)، «چشم‌انداز مناسبات نظامی، امنیتی عراق و آمریکا»، فصلنامه مطالعات راهبردی، س ۱۳، ش ۱.
- ابوطالب، حسن (۲۰۰۳م)، «سوریا و تداعیات احتلال العراق التماسک الدولي لمواجهه التهديدات الخارجيه»، مجلة السياسية و الدوليہ، كلية العلوم السياسية جامعة بغداد، العدد ۱۵۴.
- ديفيد ممالون (۲۰۰۵م)، «الأمم المتحدة و الولايات المتحدة و الاتحاد الأوربي و العراق: تحديات متعددة للقانون الدولي»، سلسلة محاضرات الإمارات، العدد ۹۳، ط ۱، ابوظبي: مركز الامارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية.
- المركز العربي للابحاث و دراسه سياسيه في قطر (۲۰۲۰م)، جدل الانسحاب الامريكي من العراق بين الشعارات و الاحتياجات، وحده الدراسات السياسية.
- Adnan, Sinan and Reese, Aaron (۲۰۱۴), *Beyond the Islamic State: Iraq's Sunni Insurgency*, Middle east security report, The Institute for the Study of War.
- Ahmad, M, (۲۰۱۱), "Divide and Rule: the Hidden Conflict in Iraq", *The Dialogue*, Vol, ۱۱. No. ۴.
-
- Amin, Z, (۲۰۱۴), "Why United State Lead an Invasion of Iraq on ۲۰۰۳",

– *International Journal of Political Science and Development*, Vol, ۲. No. ۱۱.

– *Agreement Between the United States of America and the Republic of*

– *Iraq on the Withdrawal of United States Forces from Iraq and the Organization of Their Activities during Their Temporary Presence – in Iraq.*

– *Baker, James A. and Hamilton, Lee H. (۲۰۰۶); The Iraq Study Group Report: The Way Forward - A New Approach, Washington D. C.: The Iraq Study – Group, ۲۰۰۶.*

Eichenberg, R. C. (۲۰۰۵), “Victory Has Friend: US – Public Opinion and the Use of Military Force, ۱۹۸۱ – ۲۰۰۵.” International Security ۳۰(۱): ۱۴۰ – ۷۷.

Glant, Tibor (۲۰۱۲), “Terrorism and Anti-Americanism: ۱۱/۹ Ten Years After”, Hungarian Journal of English and American Studies, Vol. ۱۸, No. ۱-۲.

– *Khan. Saria, (۲۰۱۰), Iran and Nuclear Weapons Protected Conflict and*

– *Proliferation, USA & Canada: Routledge*

– *Ritter. Scot, (۲۰۰۶), Target Iran: The Truth about the U.S Government’s plan*

– *for Regime Change, Australia and New Zealand: Allen & Unwin.*

– *Strategic Framework Agreement for a Relationship of Friendship and*

– *Cooperation between the United States of America and the Republic of Iraq,*

(۲۰۰۸): *United States Department of State. –*

